

Pandunia

sal, dunia! – Tervehdys, maailma!

Tervetuloa tutustumaan panduniaan, koko maailman apukieleen!

Kuva: Freepik

Mitä pandunia on?

Pandunia on monikulttuurinen keinotekoinen kieli, jossa yhdistyvät yksinkertainen kielioppi ja kansainväliset sanat kaikkialta maailmasta.

Pandunia on tarkoitettu kansainvälisen viestinnän apuvälineeksi. Se on yksinkertainen ja helppo kieli, jota ihmiset voivat käyttää silloin, kun he eivät osaa mitään muuta yhteistä kieltä yhtä hyvin. Pandunia on tarkoitettu täydentämään vaan ei korvaamaan muita kieliä monikielisessä maailmassamme.

Pandunia on helpompi ja yksinkertaisempi kuin luonnollisesti kehittyneet maailmankielet, kuten englanti, ranska, venäjä, arabia ja kiina.

Keinotekoisena kielenä pandunia on täysin säännöllinen kieli. Siinä ei ole poikkeuksia eikä muitakaan tarpeettomia hankaluuksia.

Pandunia on aidoste kansainvälinen! Sen sanat ovat peräisin maailman eri puolilta tasapuolisesti. Pandunian 20 virallista lähdekieltä ovat englanti, saksa, ranska, espanja, portugali, venäjä, mandariinkiina, kantoninkiina, vietnam, korea, japani, persia, hindi-urdu, bangla, tamil, malaiji, turkki, arabia, hausa ja suahili. Pandunia oppiminen on yhtä helppoa kaikille riippumatta siitä, mistä he ovat kotoisin tai mitä kieliä he puhuvat ennestään.

Kuka on tehnyt pandunian?

Pandunian on kehittänyt joukko ihmisiä monesta maasta monen vuoden ajan Risto Kupsalan johdolla. Kielellä on myös pieni joukko puhujia.

Pandunian ensimmäinen käyttökelpoinen versio julkaistiin vuonna 2019, toinen versio julkaistiin vuonna 2021, ja kolmas, viimeistely ja vakaa versio julkaistaan vuonna 2022.

1. Pandunian perussäännöt

1. **Kansainvälinen sanasto:** Pandunia on tasapuolisesti yleismaailmallinen kieli. Panduniaan lainataan kansainvälisiä sanoja kaikkialta maailmasta. Ne sovitetaan pandunian äänteisiin ja kirjoitusjärjestelmään. Samaan asiaan liittyvistä sanoista yksi perussana omaksutaan panduniaan ja loput johdetaan säännön 10 mukaan.
2. **Sanojen kirjoitus ja ääntäminen:** Panduniaa kirjoitetaan säännönmukaisesti. Kaikki sanat luetaan äänteenmukaisesti.
3. **Sanan painotus:** Jos sanassa on yksi tai kaksi tavua, ensimmäinen tavu on painollinen. Jos sanassa on kolme tai useampia tavuja, toinen tavu on painollinen.
4. **Pronominit:**
 - Personaapronominit ovat: **mi minä, tu sinä, da hän, mimen me, tumen te, damen he.**
 - Niiden omistusmuodot ovat: **mi su minun, tu su sinun, da su hänen, mimen su meidän, tumen su teidän, damen su heidän.**
 - Kysyvät pronominit ovat: **ke mikä** tai **kuka**, **ke su minkä** tai **kenen.**
5. **Substantiivit:** Substantiivit ovat taipumattomia. Panduniassa ei ole yksikköä eikä monikkoa, sijamuotoja eikä kieliopillista sukua.
6. **Lukusanat:** Perusluvut ovat: - 0 **siro**, 1 **un**, 2 **du**, 3 **tri**, 4 **nelu**, 5 **lima**, 6 **luka**, 7 **ceti**, 8 **bati**, 9 **tisa**, 10 **des**. - Kymmentä suuremmat: 11 **des un**, 12 **des du**, 13 **des tri**, jne. - Kymmenet: 20 **du des**, 30 **tri des**, 40 **nelu des**, jne. - Sadat: 100 **un sento**, 200 **du sento**, 300 **tri sento**, jne. - Tuhannet: 1000 **un kilo**, 2000 **du kilo**, 3000 **tri kilo**, jne. - Järjestysnumerot muodostetaan sanan **me** avulla: **un me** (ensimmäinen), **du me** (toinen), **tri me** (kolmas), jne.
7. **Adjektiivit ja adverbit:** Adjektiivit ja adverbit ovat muodoltaan samanlaisia. Yhdessä niitä kutsutaan määritteiksi. Ajektiivimääritteen paikka on ennen substantiivia ja adverbimääritteen ennen verbiä.
 - **un suga loge** – Nopea puhe.
 - **tu suga loge.** – Sinä nopeasti puhut.
8. **Verbit:** Verbit ovat taipumattomia. Ne eivät taivu persoona-, aika- taikka tapamuodoissa. Persoona ilmaistaan persoonapronominilla. Aika ilmaistaan apuverbeillä.
 - **zai** ilmaisee meneillään olevaa toimintaa.
 - **le** ilmaisee tehtyä toimintaa, joka vaikuttaa kuluvaan hetkeen.
 - **pas** ilmaisee tehtyä toimintaa, joka ei enää vaikuta kuluvaan hetkeen.
 - **sha** ilmaisee tulevaa toimintaa.
9. **Sanajärjestys:**
 - Lauseen sanajärjestys on subjekti–verbi–objekti. Samaa sanajärjestystä käytetään sekä väittämissä että kysymyksissä.
 - Passiivi muodostetaan apuverbillä **be**. Saman vaikutelman voi luoda myös persoonattomalla pronominilla **mon**.
 - **pandunia be loge.** – Panduniaa puhutaan.
 - **se loge pandunia.** – Ihmiset puhuvat panduniaa.
 - Aktiivisen verbin objekti voi toimia seuraavan verbin subjektina. Tämä on ns. *saranarakenne*.
 - **mi ching tu loge pandunia.** – Minä pyydän sinua puhumaan panduniaa.
 - Pronominit voi jättää pois, kun ne ovat ilmiselviä tai muuten tarpeettomia.
 - **mi ching tu loge pandunia.** → **ching loge pandunia.** – Pyydän, puhu panduniaa.
10. **Sanojen johtaminen:** Yhdyssanat muodostetaan asettamalla kaksi tai useampia perussanoja peräkkäin siten, että viimeinen sana on merkittävin.
 - **posta** ('posti') + **kasa** ('laatikko', 'lipas') = **posta kasa** ('postilaatikko')

2. Kirjoitus ja ääntäminen

Pandunia on äänteenmukainen kieli molempiin suuntiin:

1. Luetun sanan ääntämistapa on aina ilmiselvä.
2. Kuullun sanan kirjoitustapa on useimmiten ilmiselvä. (Osa vierassanoista saattaa muodostaa poikkeuksen.)

Latinalaiset aakkoset

Panduniana kirjoitetaan tavallisilla latinalaisilla aakkosilla. Sen kirjoittamiseen ei käytetä mitään tarkemerkittyjä kirjaimia, jotka muutenkin vaihtelevat kielestä toiseen. Niinpä sitä voi kirjoittaa ja tulostaa kaikilla kirjoituskoneilla, tietokoneilla ja muilla älylaitteilla ilman mitään erikoisjärjestelyä.

A B Ch D E F G H I J K L M N O P R S Sh T U V X Y Z

Äänteet

Panduniassa on oma äänne- ja kirjoitusjärjestelmänsä, jotka muistuttavat paljolti mm. manner-Euroopan kielten vastaavia järjestelmiä.

Pandunian koko äänneistö esitetään ääntöpaikan ja -tavan mukaan jaoteltuna alla olevassa taulukossa.

	Huulet	Hammasvalli	Kitalaki	Kitapurje	Äänirako
Umpiäänteet	b p	t d	ch j	k g	
Hankausäänteet	f	s z	sh		h
Nenä-äänteet	m	n		ng	
Laideäänne		l			
Täryäänne		r			
Puolivokaalit	v		y		
Suppeat vokaalit	u		i		
Välvokaalit	o		e		
Väljät vokaalit		a			
	Takainen	Keskinen	Etinen		

Vokaalit

Panduniassa on viisi vokaalia. Niitä merkitään kirjaimilla A, E, I, O ja U. Ne äännetään kutakuinkin niin kuin suomen kielessä.

Eräät vokaalit esiintyvät usein peräkkäin – au, eu, ou, ai, ei, oi – ja ne äännetään diftongeina.

Konsonantit

Panduniassa on 21 konsonanttiaännettä. Seuraavassa luetellaan ne kaikki. Vain niiden konsonanttien ääntämisestä kerrotaan tarkemmin, jotka äännetään eri tavalla kuin suomessa.

- **b** = [b]
- **ch** = [tʃ]
Ch äännetään kuten *tš* sanassa *tšekki*.
- **d** = [d]
- **f** = [f]
- **g** = [g]

- **h** = [h] ~ [x]
H voi olla rahisevampi kuin suomen *h*.
- **j** = [dʒ]
J äännetään kuten *dž* sanassa *maharadža* tai kuten *j* englannin sanassa *jack*.
- **k** = [kʰ] ~ [k]
K äännetään ponnekkaan henkäyksen saattelemana.
- **l** = [l]
- **m** = [m]
- **n** = [n] ~ [ŋ]
N äännetään kielen kärki hammasvallia vasten paitsi yhtymissä *nk* ja *ng*, joissa se äännetään kielen tyvi kitapurjetta vasten

kuten suomen sanoissa *lanka* ja *langat*. Ng-yhtymässä *g* voi jäädä ääntymättä vain sanan lopussa. Sana *pang* voidaan siis ääntää /paŋ/ tai /paŋɡ/.

- **p** = [p^h] ~ [p]
P äännetään ponnekkaan henkäyksen saattelemana.
- **r** = [r] ~ [ɹ]
R äännetään monitäryisenä kuten suomessa tai hankaavana kuten amerikanenglannissa. Ääntämistavan saa valita omien tottumustensa mukaan.
- **s** = [s]
S on terävämpi kuin suomen *s*, jotta se erottuisi selvästi *sh*:sta.
- **sh** = [ʃ]
Sh äännetään kuten *š* sanassa *šokki* tai kuten *sh* sanassa *shakki*.
- **t** = [t^h] ~ [t]
T äännetään ponnekkaan henkäyksen saattelemana.
- **v** = [w] ~ [v] ~ [v̥]
V äännetään kuin suomen *v* tai kuin lyhyt *u*.
- **x** = [ks] ~ [s]
X äännetään *ks*, kun se on vokaalien välissä. Esim. **maxim** äännetään /maksim/. Muissa asemissa sen voi ääntää *s*:nä, esim. **max** /mas/, **xenon** /senon/.
- **y** = [j]
Y äännetään kuten suomen *j*.
- **z** = [z] ~ [dz]
Z on soinnillinen *s* eli se äännetään kuten *z* englannin sanassa *zoo*. Sitä ei tule ääntää *ts*:nä!

Sanojen rakenne

Pandunian sanat ovat rakenteeltaan suhteellisen yksinkertaisia. Tavussa voi olla enintään:

- yksi alkukonsonantti
- yksi jatkuva konsonantti (l tai r)
- yksi tai kaksi vokaalia, ja
- yksi seuraavista loppukonsonanteista: **m, n, ng, l, r, f, s, sh, h**.

Käytännössä raskaimpia pandunian sanoja ovat esim. **kristal** (kristalli) ja **simpli** (yksinkertainen).

Sanojen painotus

Paino on ennen viimeistä konsonanttia olevalla tavulla.

Esimerkkejä:

- **mau** /máu/, **hotel** /hotél/
 - **bala** /bála/, **muzike** /muzíke/, **arabe** /arábe/
 - **dunia** /dúnia/, **arabia** /arábia/
- dunia es mimen su mei planeta.
/dúnia és mímen su méi planéta./
- mi vol loga komun bashe, da es pandunia.
/mí vol lóga komún báshe, dá és pandúnia./

Aakkoslajit

Panduniaa kirjoitetaan tavallisesti pelkillä pienaakkosilla. Suuraakkoosia tai isoja alkukirjaimia saa käyttää erisnimissä ja lauseen alussa, mutta oikeinkirjoituksessa ei vaadita sitä.

Isot alkukirjaimet ovat tarpeettomia kolmesta syystä.

1. Kirjoitus esittää puhetta. Puheessa ei ole mitään "isoja alkuäänteitä".
2. Useimmissa maailman aakkostoissa ja kirjoitusjärjestelmissä käytetään vain yhtä kirjainlajia.
3. Pienaakkosten käyttö helpottaa asioita. Samat oikeinkirjoitussäännöt eivät ole kaikille tuttuja.

Huom! Isojen alkukirjainten käyttö ei ole väärin, sitä ei vaadita eikä siitä ole erityistä hyötyä.

Suuraakkoosia käytetään kansainvälisissä lyhenteissä. Esimerkkejä: 10 Mb (des megobite), 100 Gb (hon gigobite), 2 mm (du milometre), 1 kJ (un kilojul).

Tavuttaminen

[-] Sanat voi jakaa tavuihin tavuviivalla. Tavuviiva asetetaan puhuttujen tavujen väliin. Esim. bin, ka-fe, yu-mor, pos-te.

Välimerkit

[.] Piste voi olla kaikenlaisten lauseiden lopussa, myös kysymyslauseen kun siinä on kysymyssana.

[?] Kysymyslauseen lopussa voi olla myös kysymysmerkki.

[!] Huutomerkillä ilmaistaan äänekkyyttä ja painokkuutta.

[...] Kolmea pistettä käytetään keskeneräisen lauseen lopussa tai ilmaisemaan epävarmuutta.

[:] Kaksoispiste aloittaa luettelon tai selityksen.

[.] Pilkku ilmaisee lyhyttä taukoa tai erottaa lueteltuja asioita.

Epämuodollisissa tekstissä voi käyttää hyömiöitä ja hymiömerkkejä tunnetilan ilmaisemiseen. Esimerkiksi :) ilmaisee iloa ja :(ilmaisee surua.

mi vide tu : = Minä näen sinut.

tu no vide mi : (= Sinä et näe minua.

3. Sanojen luokittelu

Tämä kielioppi käsittelee pandunian sanaluokkia ja sanajärjestystä. Se on tarkoitettu oppimisen tueksi, mutta parhaiten kielen oppii opettelemalla fraaseja ja keskusteluja.

Oppittava on kieli on sitä vaikeampi mitä enemmän siinä on sellaisia piirteitä, jotka ovat kielen oppijalle vieraita. Oppijalle vaikeuksia aiheuttavat mm. epäsäännöllinen kirjoitus, taipussijat, aikamuodot, toonit, substantiivin ja adjektiivin yhteistäivutus, kunnoitusmuodot, vokaaliharmonia ja kieliopillinen suku.

Pandunian oppiminen ei ole vaikeaa. Siinä ei ole ainoatakaan edellä luetelluista hankaluuksista, vaan sen sijaan sen kielioppi on helppo ja säännöllinen, sen sanasto on suhteellisen yksinkertainen, ja sitä kirjoitetaan ääntenmukaisesti.

Sisältösanat ja funktiosanat

Sanaluokka on joukko sanoja, joilla on samanlaiset (taivutus)muodot ja joita käytetään lauseissa samalla tavalla. Sanaluokkien yläluokkia ovat sisältösanat ja funktiosanat. Sisältösanojen tehtävä on viitata kielen ulkopuolisiin asioihin, joista puhutaan. Sisältösanoissa on suurin osa lauseen sisältämästä tiedosta. Funktiosanoilla on kielessä lähinnä kieliopillinen tai keskustelun kulkuun liittyvä tehtävä. Ne ylläpitävät lauseiden rakennetta, mutta ne eivät mitään tiettyä asiaa ulkopuolisessa maailmassa. Esimerkiksi sana "että" on funktiosana.

Funktiosanat on helppo tunnistaa panduniassa, koska ne ovat useimmiten yksitavuisia. Sisältösanat sen sijaan ovat lähes aina pitempiä.

Sanaluokat

Funktiosanat voidaan jakaa seuraaviin sanaluokkiin:

1. Pronominit : puhujaan, puhuteltavaan ja muihin ihmisiin ja asioihin viittaavat sanat.
2. Prepositiot : sanat, jotka yhdistävät lauseessa kerrotut asiat ja tapahtumat ympäristön olosuhteisiin, kuten aikaan ja paikkaan.
3. Konjunktiot : lauseita ja lausekkeita yhdistävät sanat.

Sisältösanat voidaan jakaa seuraaviin sanaluokkiin:

1. Substantiivit : esineitä, asioita, paikkoja ja henkilöitä nimeävät sanat.
2. Verbit : toimintaa, tekemistä ja olemista ilmaisevat sanat.
3. Määritteet : substantiivin tai verbin laatua ilmaisevat sanat.
4. Lukusanat : lukua ja määrää ilmaisevat sanat.

Panduniassa sisältösanojen sanaluokka vaihtelee lauseyhteyden mukaan. Ne eivät siis kuulu pysyvästi vain yhteen sanaluokkaan. Esimerkiksi sana **ama** ("rakkaus") voi toimia verbinä, substantiivina tai määritteenä sen mukaan, mikä on sen paikka lauseessa.

mi ame tu. – Minä *rakastan* sinua. (verbi)

tu gamo mi su ame. – Sinä tunnet minun *rakkauteni*. (substantiivi)

mi kitaba un ame anjil. – Minä kirjoitan *_rakkaus_kirjettä*. (adjektiivi)

4. Pronominit

Persoonapronominit

Yksikkö	Monikko
mi	mimen
minä	me
tu	tumen
sinä	te
da	damen
hän	he

Persoonapronominien omistusmuodot muodostetaan partikkelilla **su**.

Yksikkö	Monikko
mi su	mimen su
minun	meidän
tu su	tumen su
sinun	teidän
da su	damen su
hänen	heidän

Persoonapronominit korvaavat kokonaisia lausekkeita.

un jovan man na dom. ye duku un buke. – *Yksi nuori mies on kotona. Hän lukee kirjaa.*

Refleksiivipronomini

se = itse

Refleksiivipronominia **ze** käytetään sellaisenaan kaikissa persoonissa.

mi vide se – Minä näen itseni.

ye vide se – Hän näkee itsensä.

mimen vide se. – Me näemme itsemme.

Sen omistusmuoto on **se su**.

da vide se su muka a mirar. – Hän näkee kasvonsa peilissä.

Sana **semen** viittaa tekijöihin toisiinsa.

semen – toisiaan

mi i tu vide semen. – Sinä ja minä näemme toisemme.

mimen vide semen. – Me näemme toisemme.

Osoittava pronomini

Osoittava pronomini on:

ye – tämä, nämä

vo – tuo, nuo

la – se, ne (jotain jonka puhuja olettaa kuulijan tietävän)

Panduniassa **ye**, **vo** ja **la** ovat sekä määreitä että itsenäisiä pronomineja.

Pronomini **ye** osoittaa puhujan lähellä oleviin asioihin, ja pronomini **vo** osoittaa puhujasta kaukana oleviin asioihin.

ye e bon. – Tämä (asia) on hyvä.

vo e dus. – Tuo (asia) on huono.

mi vol ye buku, no vo. – Minä haluan tämän kirjan, en tuota.

Kysymyspronominit

ke on yleiskäyttöinen kysymyspronomini. Se vastaa suomen sanoja *mikä* ja *kuka*.

ke? = Mikä?

Se toimii myös määritteenä merkityksessä 'mikä' tai 'kumpi'. **ke xe?** = Mikä esine? **ke jen?** = Kuka? (Mikä henkilö?)

ke zaman? = Milloin? (Mikä hetki?) **ke yang?** = Miten? (Mikä tapa?)

Myös adjektiivit voi saattaa kyseenalaisiksi sanalla **ke**.

ke neu? – Kuinka uusi?

ke koste? – Minkä hintainen? Kuinka kallis?

ke poli? – Kuinka monta?

ke dai? – Kuinka iso?

ke shau? – Kuinka pieni?

tu ha ke dai di mau? – Kuinka iso kissa sinulla on?

5. Substantiivit

Taipumattomia

Asiansanat nimeävät esineitä ja asioita. Panduniassa niihin ei sisälly lukumäärä, joten erillisiä yksikkö- ja monikkomuotoja ei ole.

ite = kivi tai kiviä

meza = pöytä tai pöytiä

kursi = tuoli tai tuoleja

sui = vesi, vettä

Usein lukumäärä tiedetään, koska se on aikaisemmin mainittu samassa asiayhteydessä tai koska se on yleisessä tiedossa. Esimerkiksi sanalla **sol** tarkoittaa yleensä aurinkokuntamme ainoaa aurinkoa ja **lun** maapallon ainoaa kuuta.

Luku

Substantiiveilla on sama muoto yksikössä ja monikossa.

Substantiivin toistaminen on helppo tapa ilmaista monikkoa.

ite ite = kiviä ja kiviä, monenlaisia kiviä

buku buku = kirjoja ja kirjoja, monenlaisia kirjoja

Suku

Panduniassa ei ole kieliopillista sukua (eli maskuliinia, feminiiniä tai neutria).

Tietyillä sanoilla on *luonnollinen suku*. Esimerkiksi **fem** (nainen) on feminiini ja **man** (mies) on maskuliini.

Yhdyssanat

Kaksi tai useampia sanoja voidaan liittää yhdyssanaksi.

Yhdyssanan viimeinen sana on edusosa eli yhdyssanan merkittävin osa. Sitä ennen tulevat sanat toimivat määriteosana eli ne ainoastaan muokkaavat pääsanan merkitystä.

sol foto = auringon valo

luna foto = kuun valo

luna ite = kuukivi

6. Lukusanat

Perusluvut

Ykköset	10 ja yli	20 ja yli	30 ja yli
0 siro	10 (un) des	20 du des	30 tri des
1 un	11 des un	21 du des un	31 tri des un

Ykköset	10 ja yli	20 ja yli	30 ja yli
2 du	12 des du	22 du des du	32 tri des du
3 tri	13 des tri	23 du des tri	33 tri des tri
4 nelu	14 des nelu	24 du des nelu	34 tri des nelu
5 lima	15 des lima	25 du des lima	35 tri des lima
6 luka	16 des luka	26 du des luka	36 tri des luka
7 ceti	17 des ceti	27 du des ceti	37 tri des ceti
8 bati	18 des bati	28 du des bati	38 tri des bati
9 tisa	19 des tisa	29 du des tisa	39 tri des tisa

Ykköset	Kymmenet	Sadat	Tuhannet
1 un	10 (un) des	100 (un) sento	1000 (un) kilo
2 du	20 du des	200 du sento	2000 du kilo
3 tri	30 tri des	300 tri sento	3000 tri kilo
4 nelu	40 nelu des	400 nelu sento	4000 nelu kilo
5 lima	50 lima des	500 lima sento	5000 lima kilo
6 luka	60 luka des	600 luka sento	6000 luka kilo
7 ceti	70 ceti des	700 ceti sento	7000 ceti kilo
8 bati	80 bati des	800 bati sento	8000 bati kilo
9 tisa	90 tisa des	900 tisa sento	9000 tisa kilo

Suuremmat luvut muodostetaan samalla logiikalla kuin edellä.

10'000 = un des kilo

100'000 = un sento kilo

1'000'000 = un mega

10'000'000 = un des mega

100'000'000 = un sento mega

1'000'000'000 = un giga

999:tä suuremmat luvut käyttävät kansainvälisen SI-järjestelmän sanastoa.

Liite	Tunnus	Potenssina	Desimaalilukuna
kilo	k	10 ³	1'000
mega	M	10 ⁶	1'000'000
giga	G	10 ⁹	1'000'000'000
tera	T	10 ¹²	1'000'000'000'000
peta	P	10 ¹⁵	1'000'000'000'000'000
exa	E	10 ¹⁸	1'000'000'000'000'000'000
zeta	Z	10 ²¹	1'000'000'000'000'000'000'000
yota	Y	10 ²⁴	1'000'000'000'000'000'000'000'000

Lukumäärä ennen substantiivia

Määrää ilmoittava lukusana tulee ennen laatusanaa ja asiansanaa.

un sing = yksi tähti

du sing = kaksi tähteä

tri sing = kolme tähteä

kam sing = vähän tähtiä

men sing = paljon tähtiä

un dai kursi = yksi iso tuoli

du dai kursi = kaksi isoa tuolia

tri hau kursi = kolme hyvää tuolia

Järjestysluvut ovat tavallisia lukusanoja, jotka vain asetetaan substantiivin perään.

Järjestysluvut

Järjestysluvut muodostetaan partikkelilla **me**.

- **un me** – ensimmäinen
- **du me** – toinen
- **tri me** – kolmas
- **nelu me** – neljäs
- **lima me** – viides
- **luka me** – kuudes
- **ceti me** – seitsemäs
- **bati me** – kahdeksas
- **tisa me** – yhdeksäs
- **des me** – kymmenes

Ne laitetaan substantiivin edelle kuten muutkin adjektiivit.

un me fen – ensimmäinen osa

du me fen – toinen osa

tri me fen – kolmas osa

Järjestysluku substantiivin jälkeen

Toinen järjestyslukujen muodostustapa on laittaa lukusana substantiivin perään. **fen un** – Ensimmäinen osa. **fen du** – Toinen osa. **fen tri** – Kolmas osa.

Murtoluvut

Murtolukujen muodostamiseen on kaksi tapaa. Kummassakin tavassa käytetään sanaa **fen** ('osa').

Lyhyessä tavassa käytetään järjestyslukuja.

un fen du – puolikas ($\frac{1}{2}$)

un fen nelu – yksi neljännes ($\frac{1}{4}$)

tri fen nelu – kolme neljänneestä ($\frac{3}{4}$)

un fen sento – yksi sadannes, yksi prosentti (1%)

un da kilo fen – yksi tuhannes, yksi promille (1‰)

Pidemässä tavassa käytetään kaavaa **X de Y fen** ('X Y:n osaa').

un de du fen – yksi kahdesta osasta, puolikas ($\frac{1}{2}$)

un de nelu fen – yksi neljästä osasta, neljäsosa ($\frac{1}{4}$)

tri de nelu fen – kolme neljästä osasta, kolme neljäsosaa ($\frac{3}{4}$)

un de sento fen – yksi sadasosa (1%)

un de kilo fen – yksi tuhannesosa (1‰)

Murtoluvut liitetään pääsanaan partikkelilla **de**.

un fen du de hor – puoli tuntia

lima des fen sento de jen – viisikymmentä prosenttia ihmisistä

du fen tri de keke – kaksi kolmasosaa kakusta

Aika ja päivämäärä

Viikonpäivät

Viikonpäivät nimetään kansainvälisellä ja historiallisella tavalla planeettojen mukaan, ja ne loppuvat sanaan **den** 'vuorokausi'.

1. **lunaden** – maanantai
2. **marisden** – tiistai
3. **merkurden** – keskiviikko
4. **muxinden** – torstai
5. **zukraden** – perjantai
6. **shaniden** – lauantai
7. **solden** – sunnuntai

Kuukaudet

Kuukausien nimet muodostetaan samalla tavalla kuin viikonpäivien nimet, mutta tällä kertaa käytetään apuna sanaa **mes** ('kuukausi').

1. **mes un** – tammikuu
2. **mes du** – helmikuu
3. **mes tri** – maaliskuu
4. **mes nelu** – huhtikuu
5. **mes lima** – toukokuu
6. **mes luka** – kesäkuu
7. **mes ceti** – heinäkuu
8. **mes bati** – elokuu
9. **mes tisa** – syyskuu
10. **mes des** – lokakuu
11. **mes des un** – marraskuu
12. **mes des du** – joulukuu

Kellonajat

Kellonaika ilmaistaan sanalla **hor** ('tunti'). Panduniassa normina on 24-tuntinen kellonaika.

hor des du – kello kaksitoista

hor des du i tri des – 12.30 eli puoli yksi **hor du des** – kello 20 eli kello kahdeksan illalla

hor du des i des lima – 20.15 eli vartin yli kahdeksan illalla

7. Määritteet

Määrite on sana, joka muokkaa tai tarkentaa toisen sanan merkitystä, esim. hyvä, huono, nopea.

Substantiivin määrite

Adjektiivi eli laatusana on sana, joka muokkaa substantiivin merkitystä. Panduniassa adjektiivit ovat yleensä pääsanaa ennen.

un neu gar – uusi auto

un suga gar – nopea auto

men dai meza = isoja pöytiä

men gau meza = korkeita pöytiä

un hau jen = hyvä tuoli

Adjektiivi voi olla myös substantiivin jälkeen. Monesti tällainen rakenne on luettavissa kokonaisena virkkeenä, jossa ei ole käytetty olla-verbiä.

da neu. – Se on uusi.

gar (es) neu. – Auto on uusi.

bagre (es) suga. – Tiikeri on nopea.

Luonnollisesti laatusanoja voi olla substantiivin kummallakin puolella.

neu kar (es) suga. = Uusi auto on nopea.

Verbin määrite

Adverbi määrittää teonsanaa, adjektiivia tai toista adverbia.

Tavan adverbi on verbin edellä.

tu suga loge. – Sinä *nopeasti* puhut.

damen hau kitaba. – He *hyvin* kirjoittavat.

Määritepartikkeli **di** pannaan usein adverbin ja verbin väliin. Se selkeyttää verbilausekkeen rakennetta.

tu mei di kitaba. – Sinä *kauniisti* kirjoitat.

damen suga di marce. – He *nopeasti* kävelevät.

Määritteen määrite

Partikkelia **di** käytetään myös kun määrite määrittää toista määritettä.

un dai di_ hau buku – *isosti* hyvä kirja

poli bala di ame ja jen – *voimakkaasti* rakastavat ihmiset

Asteen määritteet

Asteen määritteet kertovat laadun voimakkuudesta.

tre – paljon, sangen, hyvin

bas – tarpeeksi, kyllin

max – enemmän

min – vähemmän **max ka bas** – enemmän kuin tarpeeksi, liian

Asteen määritteet tulevat ennen määrittelemäänsä sanaa.

un dai man – iso mies

un tre dai man – hyvin iso mies

un bas dai man – tarpeeksi iso mies

un max dai man ka bas – liian iso mies

Asteen määrite muodostaa *yhdysadverbin* toisen määritteen kanssa. Sillä voi määrittää verbiä tai kokonaista lausetta. Yhdysadverbi pannaan määrittelemänsä verbin edelle.

tre poli – hyvin paljon

mi tre poli vol loge. – Minä haluan *hyvin paljon* puhua.

mi vol tre poli loge. – Minä haluan puhua hyvin paljon.

Yhdysadverbin voi myös panna lauseen loppuun, jolloin se määrittää lausetta kokonaisuutena.

mi vol loge tre poli. – I want to speak very much.

sual tu sona bas hau? – Did you sleep well enough?

Vertailu

Sekä adjektiiveja että adverbeja voi verrata.

- **max** enemmän, -mpi
- **maxim** eniten
- **min** vähemmän
- **minim** vähiten
- **par** yhtä

Pikkusana **ka** suhteuttaa vertailevan adverbien vertailtavaan asiaan.

aple e max hau ka oranje. = Omenat ovat parempia kuin appelsiinit.

oranje e min hau ka aple. = Appelsiinit ovat vähemmän hyviä kuin omenat.

tu loge par hau ka mi. = Sinä puhut yhtä hyvin kuin minä.

8. Verbit

Yleistä

Verbi tarkoittaa tekemistä tai tapahtumista, esim. syödä, puhua, katsoa, ajatella. Verbit ovat taipumattomia panduniassa. Sellaiset seikat kuin persoona, aika- ja tapamuoto ilmaistaan verbistä irrallaan olevilla sanoilla eikä taivuttamalla verbiä niin kuin suomen kielessä.

Persoona ja luku

Verbin subjekti ilmaisee sen persoonan ja luvun. Esimerkiksi, verbi **e** ('olla') on samassa muodossa kaikissa persoonissa.

mi e doste. – Minä olen ystävä.

tu e doste. – Sinä olet ystävä.

da e doste. – Hän on ystävä.

mimen e doste. – Me olemme ystäviä.

tumen e doste. – Te olette ystäviä.

damen e doste. – He ovat ystäviä.

Subjektina voi olla myös substantiivi.

mau e hevan. – Kissa on eläin.

Subjektin ja verbin välissä on usein jokin kielioppisana merkitsemässä, missä subjekti loppuu ja verbi alkaa. Se on tarpeellinen erityisesti silloin, kun sekä subjekti että verbi ovat sisältösanoja, jotka voisivat toimia kumpana tahansa. Väliin pantava merkki on yleensä partikkeli tai apuverbi, kuten **ya** ('kyllä, -pa, -pä'), joka selkeyttää lauseen rakennetta tuomatta siihen uutta asiasisältöä.

karote e tuzi yam. – Porkkana on pupun ruokaa.

tuzi ya yam karote. – Puput syövät porkkanoita.

Muita sopivia verbilausekkeen alun merkitsijöitä ovat ajan ja tavan apuverbit, jotka esitellään seuraavana.

Ajan apuverbit

Toiminnan, tapahtuman tai olemisen suhde aikaan ilmaistaan panduniassa apuverbeillä.

xuru 'alkaa' ilmaisee toiminnan alkamista tai siirtymistä uuteen tilanteeseen.

mi xuru fuku la kote. – Minä alan pitää takkia. = Minä panen takin päälle.

kaguji ya xuru hogo. – Paperi alkaa palaa.

tu xuru yam. – Sinä alat syödä.

fin 'loppua, lakata' ilmaisee toiminnan loppumista tai lopettamista.

damen fin haha. – He lakkaavat nauramasta.

kaguji ya fin hogo. – Paperi lakkaa palamasta.

tu fin yam. – Sinä lakkaat syömästä.

pul 'täyttää, viedä loppuun' ilmaisee, että toiminta viedään loppuun asti.

tu pul yam un piza. – Sinä söit pitsan (kokonaan).

mi pul vide la filme. – Minä katsoin elokuvan (kokonaan).

fen 'osittain' ilmaisee, että toiminta tehdään vain osittain.

tu fen yam un piza. – Sinä söit pitsaa (osittain).

mi fen vide la filme. – Minä katsoin elokuvaa (osittain).

zai 'lähellä' ilmaisee parhaillaan tapahtuvaa toimintaa.

mi zai yam un piza. – Minä olen syömässä pitsaa.

dur 'jatkua' ilmaisee toiminnan jatkumista.

mi dur yam la piza. – Minä jatkan pitsan syömistä.

ada 'olla tapana, tavallisesti' ilmaisee, että toiminta on toistuvaluonteista.

mi ada gul yo bir. – Minulla on tapana juoda olutta.

le 'saavuttaa' ilmaisee, että toiminta on loppunut mutta sen seuraukset ovat kuluvan hetken kannalta merkittäviä ja yhä voimassa.

da le e guru. – Hän on ollut opettaja.

mi no le gul yo alkohol. – Minä en ole juonut alkoholia.

mi le no gul yo alkohol. – Minä olen yhä juomatta alkoholia.

mi le don la buku to damen. – Minä olen antanut kirjan heille. (Siis se ei ole minulla.)

damen no le ridon da to mi. – He eivät ole antaneet sitä takaisin minulle.

mi le lai to siti. – Minä olen saapunut kaupunkiin.

pas ('mennä ohi') ilmaisee ohimennyttä toimintaa, jonka seuraukset eivät ole olennaisia.

mi pas don la buku to damen. – Minä annoin kirjan heille (kerran).

mi pas vizite Franse. – Minä kävin Ranskassa (kerran).

mi pas ada gul yo bir. – Minulla oli tapana juoda olutta (ennen).

mi pas lai to siti. – Minä tulin kaupunkiin (kerran).

sha ('tulla tekemään') ilmaisee tulevaisuudessa tapahtuvaa toimintaa.

da sha e guru. – Hän tulee olemaan opettaja.
mi no sha gul bir. – Minä en tule juomaan olutta.

9. Lauserakenteet

Huomiota ilmaiseva lause

Yksinkertaisin lausetyyppi on huomiolause. Se voi koostua vain yhdestä sanasta, johon puhuja haluaa kuulijan kiinnittävän huomiota.

mau! = Kissa!
barsha! = Sataa!

Olotilaa ilmaiseva lause

Pronomini subjektina

Lauseissa on *subjekti ja predikaatti*. Kaikista yksinkertaisimmissa lauseissa subjekti on substantiivi tai pronomini ja predikaatti on adjektiivi.

mi bon. = Minä olen hyvä.
da neu. = Se on uusi.
da Sara. = Hän on Sara.

Substantiivin ollessa subjektina, verbi **si** ('olla') tulee välttämättömäksi.

Sara e bon. – Sara on hyvä
seku e dai. – Kivet ovat isoja.
meza e neu. – Pöytä on uusi.

Kieltolauseessa käytetään sanaa **no**.

Myöntölause	Kieltolause
mi bon. Minä olen hyvä.	mi no bon. Minä en ole hyvä.
da neu. Se on uusi.	da no neu. Se ei ole uusi.
da Sara. Hän on Sara.	da no Sara. Hän ei ole Sara.
Sara es bon. Sara on hyvä.	Sara no bon. Sara ei ole hyvä.

Myös kaksi persoonapronominia voidaan asettaa rinnakkain. Selkeyden vuoksi väliin voi panna sanan **si** (kyllä) myöntölauseessa.

mi e da. = Minä olen se.
mi no tu. = Minä en ole sinä.

Adjektiivi subjektina

Kun subjektina on adjektiivi, sana **si** (kyllä) toimii olla-verbin korvikkeena myöntölauseessa. Kieltolauseessa käytetään sanaa **no** kuten edelläkin.

jun e mei. = Nuori on kaunista.
neu no lau. = Uusi ei ole vanha.
gani e bon. – Laulaminen on hyvä.

Aktiivilauseet

Aktiivilauseissa predikaatina on verbi eli teonsana.

mi marce. – Minä kävelen.
mi fikir. – Minä ajattelen.

Subjektin ja predikaatin lisäksi lauseessa voi olla myös objekti, joka on teon kohde.

mi fikir tu. – Minä ajattelen sinua.
tu yam yo aple. – Sinä syös omenoita.
mimen don yo pesa to da. – Me annamme hänelle rahaa.

Toisinaan yhden lauseen subjekti voi olla toisessa lauseessa objekti, vaikka verbi pysyy samana.

la fuku ya gan. – Vaatteet kuivuvat.
la sol ya gan la fuku. – Aurinko kuivaa vaatteita.

Apuverbejä **fa** ja **be** käytetään lauseenjäsenten roolien selkeyttämiseksi. **fa** tarkoittaa, että subjekti on tekijä, ja **be** tarkoittaa että subjekti on kokija tai tekemisen vastaanottaja.

mi fa salam mi su dosti. – Minä tervehdin ystävääni.
mi be salam mi su dosti. – Minua tervehtii minun ystäväni.
pa fa mi salam mi su dosti. – Isä panee minut tervehtimään ystävääni.

Saranarakenne

Kokonainen saranarakenne (SVOVO)

Saranarakenne on pandunian keskeisimpiä lauserakenteita. Lisäksi se toimii perustana muille rakenteille.

Saranarakenteessa ensimmäisen teonsanan kohde on samalla toisen teonsanan tekijä.

Saranarakenteessa sanajärjestys on :
subjekti – verbi 1 – objekti 1 – verbi 2 – objekti 2.

Objekti 1 on kahdessa roolissa. Se on yhtä aikaa sekä verbin 1 objekti että verbin 2 subjekti.

mi vol tu yam fito. = Minä haluan sinun syövän vihanneksia.

Edellisessä esimerkissä, lausekkeen **mi vol** objektina on **tu**. Samaan aikaan **tu** toimii subjektina lausekkeelle **yam fito**. Näin ollen **tu** on lauseessa *saranana*.

Verbiketju

Verbiketjussa on kaksi tai useampia teonsanoja peräkkäin. Kaikkien verbien subjekti on sama ja jälkimmäinen verbi on edellisen verbin kohteena.

1. **mi ga to dom.** – Minä menen kotiin.
2. **mi bil ga to dom.** – Minä voin mennä kotiin.
3. **mi vol bil ga to dom.** – Minä haluan voida mennä kotiin.

Ketjun viimeinen verbi on pääverbi, ja sitä ennen olevan verbit ovat tavan apuverbejä.

tu vol yam yo fito. – Sinä haluat syödä kasviksia. (halu)
tu sel yam yo fito. – Sinun kannattaisi syödä kasviksia. (neuvo)
tu halal yam yo fito. – Sinä saat syödä kasviksia. (lupa)
tu bil yam yo fito. – Sinä voit syödä kasviksia. (mahdollisuus)
tu mus yam yo fito. – Sinun täytyy syödä kasviksia. (pakko)

Pronominin poisjättö

Pronominit voidaan jättää pois silloin kun ne ovat muuten tunnettuja tai arvattavissa. Tämä koskee erityisesti käskyjä ja pyyntöjä. Tällä tavalla lauseista voi tulla lyhyempiä.

Lyhyt saranarakenne (VOVO)

mi amir tu kai la mun. – Minä käsken sinua avaamaan oven.
amir tu kai mun. – (Käsken) avaa ovi!

Short pivot structure (VVO)

mi ching tu lai to dom. – Minä pyydän sinua tulemaan kotiin.
ching lai to dom! – (Pyydän) tule kotiin!

Kysymyslauseet

Kyllä–vai–ei -kysymykset

Kyllä–vai–ei -kysymykset ovat kysymyksiä, joihin vastataan *kyllä* tai *ei*. Panduniassa helpoin tapa muodostaa tällainen kysymys on liittää väitelauseen loppuun kysyvä partikkeli **he** ('häh').

tu yam un piza. – Sinä syöt pitsaa. (väitelause)

tu yam un piza, he? – Syötkö sinä pitsaa? (kysymyslause)

Lauseen loppuun voi vaihtoehtoisesti liittää myös sanat **no** ('ei') tai **ya** ('kyllä') sen mukaan, kumpaa vastausta odotetaan.

tu yam un piza, no? – Ethän sinä syö pitsaa?

tu yam un piza, ya? – Sinä syöt pitsaa, eikö niin?

Kolmas tapa muodostaa kyllä–vai–ei -kysymys on ristiriitainen väitelause, jossa ikään kuin myönnetään ja kielletään tekeminen. Tämä on ns. *A-no-A* -rakennne.

tu yam no yam un piza? – Syötkö vai etkö syö pitsaa?

tu bil no bil yam un piza? – Voitko vai etkö voi syödä pitsaa?

Viimeinen tapa on painottaa kysymistä käyttämällä verbiä **sual** ('kysyä').

mi sual, tu yam un piza? – Minä kysyn, syötkö sinä pitsaa?

sual tu yam un piza? – (Kysyn) syötkö sinä pitsaa?

Kyllä–vai–ei -kysymyksiin vastaan joko **ya** ('kyllä') tai **no** ('ei').

tu vide mi, he? – Näetkö sinä minut?

ya. (mi ya vide tu.) – Yes. (I do see you.)

no. (mi no vide tu.) – En. (Minä en näe sinua.)

Kieltoautoisiin kysymyksiin vastattaessa **ya** ja **no** tarkoittavat verbiä eivätkä koko kysymyslauseetta.

tu no vide mi, he? – Etkö sinä näe minua

ya. (mi ya vide tu.) – Kyllä. (Minä kyllä näen sinut.)

no. (mi no vide tu.) – Ei. (Minä en näe sinua.)

Vaihtoehtokysymykset

Kysymykset, joissa tarjotaan vaihtoehtoja, loppuvat partikkeliin **he** tai alkavat verbillä **sual** merkinä siitä, että vastausta odotetaan. Kysymykseen vastataan toistamalla valittu vaihtoehto.

tu yam un o du banana. – Sinä syöt yhden tai kaksi banaania. (väitelause)

tu yam un o du banana, he? – Syötkö sinä yhden vai kaksi banaania? (kysymyslause)

un. – Yhden.

Avoimet kysymykset

Avoimilla kysymyksillä kysytään uutta tietoa. Panduniassa avoimissa kysymyksissä on aina kysymyssana **ke** ('mikä, mitä'). Sanajärjestys on yleensä sama kuin väitelauseissa.

piza e ke? – Mikä pitsa on?

Kysymyssanan voi myös siirtää lauseen alkuun painottamaan sen merkitystä. Yleensä sanajärjestys kuitenkin on sama kuin väitelauseissa.

ke xe tu zai yam? – Mitä sinä olet syömässä?

tu zai yam ke xe? – Sinä olet syömässä mitä?

da lai a ke sata? – Mihin aikaan hän tulee?

tumen vizite a ke jen su dom? – Kenen talossa te kävitte?

Konjunktiot

i – ja (yhdistää kaksi yhdenarvoista sanaa tai lauseketta)

o – tai, vai (yhdistää kaksi vaihtoehtoista sanaa tai lauseketta)

ama – mutta (esittelee sanan tai lausekkeen, joka on edellä sanotun vastainen)

ki – että (esittelee lausekkeen joka on verbin subjektina tai objektina tai on lainattua puhetta)

to ki – jotta, sitä varten että
de ki – koska, sen vuoksi että

mi suka mau i vaf. = Minä pidän kissoista ja koirista.
mi suka mau o vaf. = Minä pidän kissoista tai koirista.
mi suka mau ama no vaf. = Minä pidän kissoista mutta en koirista.

Partikkelit

Myöntäminen ja kieltäminen

Myöntäminen

Lauseet ovat lähtökohtaisesti myöntäviä.

mi e xefe. = Minä olen pomo.
da e neu meza. = Se on uusi pöytä.

Myöntämistä voi painottaa sanalla **ya** ('kyllä').

mi ya e xefe. – Minä kyllä olen pomo.
da ya e neu meza. – Se kyllä on uusi pöytä.

Kieltäminen

Edellisen kaltaiset lauseet kielletään sanalla **no**.

da no e xefe. = Minä en ole pomo.
da no e neu meza. = Tämä ei ole uusi pöytä.

Sanaa **no** käytetään myös toisten sanojen kieltämiseen. Se vaikuttaa aina vain seuraavaan sanaan.

mi vide tu. = Minä näen sinut.
mi no vide tu. = Minä en näe sinua.
mi vide no tu ama damen. = Minä näen, en sinua, vaan heidät.

mi ching tu saf la kamar. – Minä pyydän sinua siivoamaan huoneen.
mi no ching tu saf la kamar. – Minä en pyydä sinua siivoamaan huonetta.
mi ching tu no saf la kamar. – Minä pyydän sinua olemaan siivoamatta huonetta.

Määrepartikkelit

Panduniassa on kaksi määrepartikkelia, **di** ja **da**. Ne eroavat toisistaan vain sanajärjestyksen osalta. Merkitykseltään ne ovat samoja.

Substantiivilausekke määritteenä

Kahdesta tai useammasta sanasta koostuvat adjektiivit käyttävät määrepartikkeleita.

rode rang di labi – ruusun väriset huulet
sama rang di yen – taivaan väriset silmät

Tai käänteisessä järjestyksessä:

labi de rode rang – huulet ruusun väriset
yen de sama rang – silmät taivaan siniset

Omistus

Omistusta ilmaistaan omistusparikkelilla **su**, joka vastaa suomen genetiivisijaa.

Maria su mama – Marian äiti
Maria su mama su dom – Marian äidin talo

Samaa partikkelia käytetään myös pronominiin kanssa.

mi su dom – minun taloni
tu su dom – sinun talosi
da su dom – hänen talonsa

mimen su dom – meidän talomme

tumen su dom – teidän talonne

damen su dom – heidän talonsa

Tavan partikkelit

Tavan partikkeleilla puhuja voi ilmaista, miten hän suhtautuu sanomaansa asiaan. Monissa kielissä on jonkinlaisia tavan partikkeleita. Suomen kielessä sellaisia ovat sanat *vain, kai ja toki*.

Panduniassa tavan partikkeli määrittää seuraavaa sanaa tai, jos se on lauseen viimeisenä, se määrittää koko lausetta.

Partikkeli **plus** (myös) on hyvä esimerkki tavan partikkeleista, koska se toimii samalla tavalla kuin vastaava suomen sana.

da yam bir plus. = Hän juo olutta, myös.

da yam plus bir. = Hän juo *myös olutta*.

da plus yam bir. = Hän *myös juo* olutta.

plus da yam bir. = *Myös hän* juo olutta.

Partikkelit voivat määrittää mitä tahansa sanaa, mutta adjektiivit eivät voi määrittää esimerkiksi lukusanoja.

Pandunian oppikurssi

Esittäytyminen

Keskustelu

Kuva: Freepik

☉ **sal!** = Hei!

● **sal!** = Terve!

☉ **tu e ke?** = Kuka sinä olet?

● **mi e Yusef. tu es ke?** = Olen Yusef. Kuka sinä olet?

☉ **mi e Sara. da es ke?** = Olen Sara. Kuka hän on?

● **da e mi su doste.** = Hän on minun ystäväni.

☉ **da su nam e ke?** = Mikä hänen nimensä on?

● **da su nam e Maria.** = Hänen nimensä on Maria.

Kielioppia

Pandunian lauseet noudattavat tavallisesti teema-kommentti-rakennetta. Teema osoittaa kenestä tai mistä puhutaan. Kommentti kertoo jotakin uutta teemasta. Esimerkiksi lauseessa **da e mi su doste** teema on **da** (hän), ja sitä seuraa kommentti **es mi su doste** (on minun ystäväni).

Sanan **e** voi kääntää olla-verbiksi. Samaa sanaa käytetään sellaisenaan kaikissa persoonissa. Kieltomuodossa käytetään sen sijasta sanaa **no**, joka tarkoittaa *ei*.

da e Sara. = Hän on Sara.

da no e Sara. = Hän ei ole Sara.

mau e hevan. = Kissa on eläin.

dom no e heva. = Talo ei ole eläin.

Voit kertoa itsestäsi sanomalla **mi es** ja sen perään sanan, joka kuvaa sinua.

mi e hau. = Minä voin hyvin.

mi e man. = Minä olen mies.

mi e fem. = Minä olen nainen.

mi e nobi. = Minä olen muunsukupuolinen. ### Harjoituksia

Käännä seuraavat lauseet suomesta panduniaksi. Oikeat vastaukset ovat sanaston jälkeen.

1. Kuka sinä olet?
2. Minä olen Tomas.
3. Kuka on sinun ystäväsi?
4. Hän on Sara.
5. Mikä on sinun nimesi?
6. Minun nimeni on

Sanasto

mi minä

mi su minun

tu sinä

tu su sinun

da hän tai se

da su hänen, sen

ke mikä tai kuka

e olla

no ei

hau hyvä

doste ystävä

nam nimi

fem nainen

man mies

mau kissa

hevan eläin

Harjoitusten vastaukset

1. tu es ke?
 2. mi es tomas.
 3. tu su doste es ke?
 4. da es Sara.
 5. tu su nam es ke?
 6. mi su nam es
-

Tervehtiminen

sal = Terve!

Näin ihmiset tervehtivät toisiaan panduniaksi. He sanovat **sal**. Samaa sanaa voi käyttää sekä tervehtimiseen että hyvästelemiseen.

sal = Näkemiin!

Sana **salam** tarkoittaa tervehdystä. Toisaalta se tulee latinan tervehdyksestä *salve* ja sen sukulaissanoista, kuten ranskan *salut*. on alkuaan arabian kielen sana, joka tarkoittaa *hyvinvointia* ja *rauhaa*, Toisaalta se tulee Lähi-idässä yleisestä tervehdyksestä, joka on *šlaam* arameassa, jota Jeesus puhui, *šalom* hepreassa ja *salaam* arabiassa. Nykyään se on yleinen tervehdys monessa Afrikan, Aasian ja Euroopan maassa.

Pandunia on keinotekoinen maailmankieli, joka lainaa sanoja maailman kaikista osista.

Sana **sal** toimii sellaisinaan myös verbinä "tervehtiä".

mi sal tu. = Minä tervehdin sinua.

tu sal mi. = Sinä tervehdit minua.

Nämä ovat aktiivisia lauseita. Aktiivissa lauseissa tekijä eli subjekti tekee teon eli verbin kohteelle eli objektille. Siis lauseessa **mi sal tu** ensimmäinen sana, **mi**, on subjekti, **sal** on verbi, ja **tu** on objekti. Juuri tämä järjestys, subjekti, verbi ja objekti, on normaali sanajärjestys panduniassa.

Lauseen sanajärjestys: Subjekti + verbi + objekti

Pandunian persoonapronominit ovat: **mi** = minä, **tu** = sinä, ja **da** = hän, se. Huomasithan että pronominit pysyvät koko ajan samoina edellisissä esimerkkilauseissa? Pandunian sanat eivät taivu sijamuodoissa. Ne pysyvät koko ajan samoina riippumatta siitä, mikä niiden asema lauseessa on.

Panduniassa lauseita voi lyhentää jättämällä pois ilmeiset pronominit.

mi sal tu! = Minä tervehdin sinua.

sal tu! = Tervehdin sinua! (On ilmiselvää että puhuja tervehtii.)

sal! = Tervehdys! (On ilmiselvää että kuulijaa tervehditään.)

Toinen panduniassa käytetty kansainvälinen tervehdys on **halo**. Voit valita vapaasti, kumpaa sanaa haluat käyttää tervehtimiseen.

halo! = Hei!

Lauseen **sal tu** malli on kätevä, kun ihmisiä tervehditään nimen, sukulaisuussuhteen, ammatin tai muun roolin mukaan.

halo, toni! = Terve, Toni!

sal, mama! = Hei, äiti!

halo, papa! = Hei, isä!

sal, xefe! = Terve, pomo!

Harjoituksia

Käännä seuraavat lauseet suomesta panduniaksi. Oikeat vastaukset ovat sananston jälkeen.

1. Sinä tervehdit häntä.
2. Äiti tervehtii isää.
3. Hei äiti!
4. Näkemiin!

Sanasto

salam, halo tervehdys, terve, hei

mama äiti, mamma

papa

isä

xefe pomo, päällikkö

Harjoitusten vastaukset

1. tu sal da.
 2. mama sal papa.
 3. sal mama!
 4. sal!
-

Pyytäminen

Keskustelu

Kuva: macrovector

- ☉ **halo, cin pa!** = Hei, isoisä!
- ☉ **halo! ching side.** = Hei! Istu, ole hyvä!
- ☉ **shukre.** = Kiitos.
- ☉ **ching yam kafe o cai.** = Joisitko kahvia tai teetä?
- ☉ **ama mi yam un di cai! shukre.** = Mutta minähän juon vain teetä! Kiitos.
- ...
- ☉ **cin pa, mi mus ga a zai.** = Isoisä, Minun täytyy lähteä nyt.
- ☉ **oke. ching sal tu su mama!** = OK. Kerro terveisiä äidillesi!
- ☉ **mi sal da. sal reste!** = Min kerron. Hei hei!
- ☉ **sal cuti!** = Hei hei!

Kielioppia

Pandunian persoonapronominit ovat: **mi** = minä, **tu** = sinä, ja **da** = hän. Kuten suomessa, myös panduniassa persoonapronomineilla ei jaotella sukupuolta. Kaikkia edellä mainittuja persoonapronomineja käytetään seuraavassa esimerkkilauseessa.

mi ching tu sal da. = Minä pyydän sinua tervehtimään häntä.

Lauseessa on niin sanottu *saranarakenne*. Ensimmäinen verbi, **ching** = pyytää, saa kohteekseen sanan **tu**, joka toimii samaan aikaan toisen verbin, **sal** = tervehtiä, tekijänä. Sen kohteena on **da**. Niinpä sanalla **tu** on kaksi roolia: (1) ensimmäisen verbin kohde eli objekti ja (2) toisen verbin tekijä eli subjekti. Se toimii siis ikään kuin *saranana* kahden verbin välissä.

Saranarakenne: subjekti + verbi¹ + object/subjekti + verbi² + objekti

Saranarakenne on yleinen panduniassa.

Muistatko, että panduniassa on sallittua jättää pronomini pois silloin, kun se tunnetaan ilman muuta? Toisin sanoen puhuja voi

turvallisin mielin olettaa, että kuulijat tietävät mistä tai kenestä hän puhuu, eikä hänen tarvitse jatkuvasti toistaa niitä. Tällä tavalla lauseista voi tehdä lyhyempiä.

mi ching tu sal da. = Minä pyydän sinua tervehtimään häntä.

ching sal da. = (Pyydän,) tervehdi häntä.

Huomasitko miten sanan **ching** rooli muuttui hieman kahdessa edellisessä lauseessa? Sanan merkitys ei muuttunut, mutta sen käyttötapa muuttui. Eräissä kielissä pyyntöjen muodostamiseen käytetään apusanaa kuten englannissa *please* ja saksassa *bitte*. Suomessa käytetään ilmaisua "ole hyvä" tai verbin isi-muotoa. Sen sijaan panduniassa käytetään yksinkertaisesti pyytämistä tarkoittavaa verbiä yksinään, sillä kuulija toki tietää kuka pyytää.

Lauseen **ching sal da** rakennetta voi hyödyntää kaikenlaisten kohteliain pyyntöjen ilmaisemiseen.

ching side. = Istu, ole hyvä.

ching don yo kafe. = Antaisitko kahvia.

ching don cai. = Antaisitko teetä.

ching yam cai. = Ottaisitko teetä.

ching saf kamar. = Siivoaisitko huoneen.

Käskyt aloitetaan sanalla **amir** ('käskeä, komentaa'). Käskylauseiden rakenne on sama kuin pyyntölauseiden.

amir don cai. = Anna teetä!

amir saf kamar. = Siivoa huone!

Käytännössä napakat käskyt voi tehdä myös pelkällä verbillä ja käskevällä äänellä.

saf da! = Siivoa se!

Harjoituksia

Käännä seuraavat lauseet panduniaksi. Oikeat vastaukset ovat sanaston jälkeen.

1. Hän juo teetä.
2. Pomo pyysi häntä istumaan.
3. Ota kahvia tai teetä (ole hyvä).
4. Äiti pyysi minua siivoamaan huoneen.
5. Pomo istuu ja juo kahvia.

Sanasto

cai tee

ching pyytää; ole hyvä

don antaa

shukre kiitos

i ja

kafe kahvi

kamar huone

amir käskeä, komentaa

o tai, vai

saf siisti; siistiä, siivota

side istua

yam syödä tai juoda

Harjoitusten vastaukset

1. da yam cai.
 2. la xefe ching da side.
 3. ching yam kafe o cai.
 4. mama ching mi saf kamar.
 5. xefe side e yam kafe.
-

“Kyllä vai ei” -kysymykset

Keskustelu

Kuva: pikisuperstar

- ☉ **sal! sual tu yam kafe o cai?** = Terve! Joisittekö kahvia vai teetä?
- **cai.** = Teetä.
- ☉ **tu ne?** = Entä sinä?
- ☉ **mi no bashe pandunia...** = En osaa panduniaa...
- ☉ **maf! sual da yam cai?** = Anteeksi! Haluaisiko hän teetä?
- **no. da no yam cai. da yam kafe.** = Ei, hän ei juo teetä. Hän juo kahvia.
- ☉ **sual tu yam supe?** = Saisiko olla keittoa?
- **ya.** = Kyllä.
- ☉ **sual da yam supe?** = Haluaisiko hän keittoa?
- **no yam.** = Ei.
- ☉ **shukre. mi dona un cai i un kafe e un supe pos des minute.** = Kiitos. Minä tuon yhden teen, yhden kahvin ja yhden keiton kymmenen minuutin päästä.

Kysyminen

Kysymykset joihin vastataan “kyllä” ja “ei” muodostetaan samalla saranarakenteella kuin pyynnöt, joissa käytetään sanaa **ching**. Kysymyslauseet aloitetaan sanalla **sual** = kysyä.

mi sual tu yam cai. = Minä kysyn, juotko sinä teetä. **sual tu yam cai?** = Juotko sinä teetä?
sual yam cai? = Juotko teetä?

Pyynnöt on yleensä osoitettu ihmiselle, joille puhutaan, mutta kysymykset usein koskettavat muita ihmisiä. Sen vuoksi kysymyslauseeseen jätetään yleensä jälkimmäinen pronomini jäljelle. Sen voisi jättää pois vain kun on ilmeistä, ketä kysymys koskee.

sual da yam cai? = Juoko hän teetä?
sual tu yam supe? = Syötkö sinä keittoa?
sual mimen yam sui? = Juommeko me vettä?

Tietysti myös yleis- ja erisnimiä voi käyttää kysymyksissä.

sual xefe yam kafe? = Juoko päällikkö kahvia?

sual papa saf kamar? = Siivoaako isä huoneen?

sual niki bashe pandunia? = Puhuuko Niki panduniaa?

Vastaaminen

Kyllä-vai-ei kysymyksiin vastaan **ya** = kyllä, tai **no** = ei.

– **sual tu yam supe?** = Syötkö sinä keittoa?

– **ya.** = Kyllä.

– **sual da yam supe?** = Syökö hän keittoa?

– **no.** = Ei.

Vastata voi myös perusteellisemmin.

– **sual tu yam kafe?** = Juotko sinä kahvia?

– **ya. mi yam kafe.** = Kyllä. Minä juon kahvia.

– **sual da yam kafe?** = Juoko hän kahvia?

– **no. da no yam kafe.** = Ei. Hän ei juo kahvia.

Toinen tapa vastata myöntävästi on kysymyksen verbin toistaminen.

– **sual tu yam sui?** = Juotko sinä vettä?

– **yam.** = Juon.

Harjoituksia

Käännä seuraavat lauseet panduniaksi.

1. Puhutko panduniaa?
2. Kyllä minä puhun panduniaa.
3. Juoko äiti kahvia?
4. Ei, hän ei juo kahvia.
5. Syökö hän keittoa?
6. Ei syö.

Sanasto

pos jälkeen

maf anteeksi

minute minuutti

bashe puhua kieltä

sui vesi

supe keitto, soppa

un yksi (1)

des kymmenen

sual kysyä

ya kyllä

Harjoitusten vastaukset

1. **sual tu bashe pandunia?**
2. **ya. mi bashe pandunia.**
3. **sual mama yam kafe?**
4. **no. da no yam kafe.**
5. **sual da yam supe?**
6. **(da) no yam.**

Ein sanominen

Edellisellä tunnilla opitte vastaamaan kysymyksiin **ya** ja **no**. **no** on siis kieltosana. Kun verbin eteen lisätään **no**, myöntölauseesta tulee kieltolause.

mi salam tu. = Minä tervehdin sinua.

mi no salam tu. = Minä en tervehdi sinua.

Käsitteellisesti kieltäminen tarkoittaa kielletyn sanan olemattomaksi toteamista. Lauseessa **mi no salam tu** kieltosana **no** kieltää tervehtimisen olemassaolon. Panduniassa kieltosana vaikuttaa aina seuraavaan sanaan. Siis eri asiat tulevat kielletyksi, kun kieltoisanan paikka lauseessa muuttuu.

mi ching tu saf la kamar. = Minä pyydän sinua siivoamaan huoneen.

mi no ching tu saf la kamar. = Minä EN pyydä sinua siivoamaan huonetta.

mi ching tu no saf la kamar. = Minä pyydän sinua ETTET siivoa huonetta.

Kielletty sana voi olla mitä tahansa tyyppiä: verbi, pronomini, substantiivi, adjektiivi tai jopa lukusana.

da no ha mau. = Hän ei omista kissaa.

da ha no mau, ama vaf. = Hän ei omista kissaa vaan koiran.

no da, ama mi ha mau. = Ei hän vaan minä omistan kissan.

mi ha no un, ama du mau. = Minula ei ole yhtä vaan kaksi kissaa.

Harjoituksia

Käännä seuraavat lauseet panduniaksi.

1. Hän ei siivonnut huonetta.
2. Yksi kuppi ei ole tyhjä.
3. Kaksi koiraa ei syö keittoa.
4. Hän ei omista koiria ja kissoja.
5. Pomo juo teetä mutta ei kahvia.
6. Äiti ei omista koiraa vaan kaksi kissaa.

Sanasto

kupa kuppi, muki, lasi

hali tyhjä

ha omistaa

mau kissa

vaf koira

du kaksi

siro nolla

ama mutta, vaan

Harjoitusten vastaukset

1. da no saf kamar.
2. un kupa no hali.
3. du vaf no yam supe.
4. da no ha vaf e mau. / da ha no vaf e no mau.
5. xefe yam cai ama no kafe.
6. mama ha no vaf ama du mau.

Muita kysymyksiä

Asioiden kysymiseen käytetään kysymyssanoja **ke** ja **ki**, jota tarkennetaan muilla sanoilla.

da e ke? = Mikä se on? / Kuka hän on?

da e ke jen? = Kuka (henkilö) hän on?

da e ke xe? = Mikä (asia) se on?

ke jen lai? = Kuka tulee? (**jen** = henkilö)

tu yam a ke zaman? = Mihin aikaan sinä syöt? (**zaman** = aika)

se danse a ke yang? = Miten tanssitaan? (**yang** = tapa)

Miksi-kysymykset aloitetaan sanomalla **ke sabu** ('minkä vuoksi').

ke sabu tu suka mau? = Minkä takia sinä tykkäät kissoista?

Miksi-kysymykseen vastataan panemalla sana **sabu** ennen syytä. **sabu** on todellisuudessa passiivinen verbi, joka tarkoittaa *aiheutua*.

ke sabu tu suka mau? = Minkä takia sinä tykkäät kissoista?

de sabu damen e kavai. = Sen takia että ne ovat söpöjä.

Sanaa **sabu** voi käyttää syyn ilmaisemiseen silloinkin, kun ei vastata kysymykseen.

mi suka mau de sabu damen e kavai = Minä tykkään kissoista sen takia että ne ovat söpöjä.

Harjoituksia

1. Kuka tykkää keitosta?
2. Isä tykkää.
3. Milloin hän tulee?
4. Kymmenen minuutin päästä.
5. Miksi hän ei juo?
6. Koska hän ei tykkää kahvista ja keitosta.

Sanasto

danse tanssia

lai tulla

jen henkilö

suka tykätä, pitää

yang tapa

zaman aika

Harjoitusten vastaukset

1. ke jen suka supe?
 2. papa suka.
 3. ke zaman da lai?
 4. pos des minute.
 5. ke sabu da no yam?
 6. de sabu da no suka kafe e supe.
-

Mennyt, nykyinen ja tuleva

Expressing time

Pandunian kaikki verbit ovat taipumattomia. Jokaisella verbillä on siis vain yksi muoto, jota käytetään kaikissa aikamuodoissa. Ne siis muistuttavat joitakin suomen kielen verbejä, kuten imuroida ja nauttia, jotka ovat kaikissa aikamuodoissa samoja joissakin persoonissa.

mi suka da. = Minä nautin siitä (äsken/nyt/pian).

Ero on siinä, että kaikki pandunian verbit ovat sellaisia! Esimerkiksi **mi yam ban** voi tarkoittaa sekä "Minä söin leipää" että "Minä syön leipää", mutta tavallisesti vain toinen merkitys sopii asiayhteyteen. Esimerkiksi kun on päivä ja puhe on aamiaisesta, lause viittaa luonnollisesti menneeseen aikaan.

mi yam ban a ye suba yam. = Minä söin leipää tänään aamiaisella.

Mennyttä, nykyistä ja tulevaa tarkoittavat määresanat ovat **pas**, **zai** ja **sha**. Niitä voi käyttää substantiivien määrittämiseen.

Sara e mi su pas xefe. = Sara on minun entinen pomo.

Yusef e mi su zai xefe. = Yusef on minun nykyinen pomo

Maria e mi su sha xefe. = Maria on minun tuleva pomo.

Samoja sanoja käytetään myös kun puhutaan teoista ja tapahtumista ajassa. Ajan määre pannaan verbin eteen.

mi pas darba da. = Minä löin sitä (ennen).

mi zai darba da. = Minä löin sitä (nyt).

mi sha darba da. = Minä löin sitä (tulevaisuudessa).

Kuten huomaat, verbi ei taivu aikamuodoissa. Verbi **darba** (lyödä) pysyy samana kaikissa aikamuodoissa.

On myös mahdollista ilmaista asia pitemmästi, kuten sanomalla **sa pase** (menneisyydessä) jne.

mi darba da a pas. = Minä löin sitä menneisyydessä.

mi darba da a zai. = Minä lyön sitä nykyään.

mi darba da a sha. = Minä lyön sitä tulevaisuudessa.

Yksinkertaisuuden vuoksi ajan ilmausta ei tarvitse toistaa jatkuvasti. Olisi kömpelöä jankuttaa, että minä heräsin *aamulla*, harjasin hampaat *aamulla*, söin *aamulla* ja luin lehteä *aamulla*. Riittää, kun sanoo yhden kerran, että kaikki se tapahtui *aamulla*. Siis ajan ilmaus mainitaan vain kerran alussa. Seuraava ajan ilmaus tarvitaan vasta sitten, kun siirrytään puhumaan toisesta ajankohdasta.

mi pas ha un mau. = Minä omistin ennen kissan.

da e hau mau. = Se *oli* hyvä kissa.

mi ha un vaf a zai. = Minulla on koira nyt.

Mikä tahansa ajan ilmaisu kelpaa aikamuodon asettamiseksi. Silloin ei tarvita muita aikaa ilmaisevia sanoja.

mi be gene a nen 2003. = Minä synnyin *vuonna 2003*.

da saf la kamar a pos den. = Hän siivoa huoneen *huomenna*.

Harjoituksia

Käännä seuraavat lauseet panduniaksi.

1. Minun pomoni juhlii tulevaisuudessa.
2. Minulla oli kaksi koiraä ennen.
3. Sinä juot kahvia nyt.
4. Hän siivosi huoneen eilen.
5. Kissa juo maitoa huomenna.
6. Sinun äiti juhli eilen illalla.

Sanasto

pas entinen, ennen

zai nykyinen, nykyään

sha tuleva, tulevaisuudessa

darba lyödä

ban leipä

suba yam aamiainen

milke maito

Harjoitusten vastaukset

1. mi su xefe festa a sha.
2. mi ha du vaf a pas.
3. tu yam supe a zai.
4. da saf kamar a preden.
5. mau yam milke a posden.
6. tu su ma festa a prenoce.